

EGGO

O.A. MOLUKSE JONGEREN

MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR
MILITAIREN
JUNI - JULI 1978

RMS



Wille
lottofman.

nr. 6 – juni/juli 1978
17e jaargang

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redaktie:

Joos Sinke (voorzitter),
Frank Spoelstra (sekr./eindred.),
Rob Buitenweg, Wim Heij,
Hans Schonk, Arjen Struijk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-2878

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema,
Sietse van der Hoek, Bert van de
Kamp, Jan Kooijman, Willy Lohmann,
Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Jan
Stoof, Bert Vuijsje, Frans Wermer,
Hans van Wissen, Dick Zaal.

Vormgeving/Realisatie:

Peter van Sloten/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Delft

Inhoud

Kans op ontwapening?	2
Boeken en brochures	3
Rob, een molukker	4/5
Stemmen en democratie	6/7
Véél prachtig filmwerk	8/9
Help, de apparaten . . .	10/11
Tijl Uilenspiegel	12/13
Een vader een zoon	14
Boeken en brochures	15

Kans op ontwapening?

Humanisten voelen uiteraard voor
ontwapening. Maar intussen moeten
we leven in een wereld waarin het
bewapeningsnivo nog nimmer zó
angstwekkend hoog is geweest.
Volgens het Zweedse Instituut voor
Vredesvraagstukken, SIPRI, zullen
de Ver. Staten en de Sovjet Unie
over enkele jaren ieder ongeveer
14.600 kernkoppen hebben.

Wordt daar nu eindelijk iets tegen
gedaan? Of moeten we
voorspellingen gaan geloven van
China, dat een nukleaire oorlog
tussen de superstaten
onontkoombaar acht?

Toch wordt de druk op de
supermogendheden om nu eens
daadwerkelijk iets te gaan doen aan
stopzetten van de wapenwedloop,
steeds sterker. Het was vooral de
warme wens van de z.g.
niet-gebonden-landen die ertoe
heeft geleid dat van 23 mei-28 juni
een Speciale zitting van de
Algemene Vergadering van de
Verenigde Naties (SAVVN) wordt
gehouden, die geheel zal zijn gewijd
aan ontwapeningsvraagstukken. (De
"niet-gebonden-landen" vormen
sedert de 50er jaren een groep van
ca. 110 landen, voornamelijk uit
Afrika, Azië en Latijns Amerika.
Het voornaamste Europese land is
Joegoslavië).

De agenda voor deze SAVVN bevat
vier onderwerpen, namelijk:

1. discussie over de huidige
internationale situatie,
2. het opstellen van een verklaring
over ontwapening,
3. het opstellen van een
aktieprogramma voor ontwapening,
4. het organiseren van de uitvoering
van ontwapeningsmaatregelen.

Ontwapeningswensen

Bij de door verschillende landen
ingediende voorstellen gaat het om
onderwerpen als de stopzetting van
proeven met kernwapens en van de
research en ontwikkeling van
nieuwe typen nukleaire wapens,
stopzetting van de produktie van
spleetstoffen voor kernwapens,
uitbreiding van kernwapenvrije
zones, een verbod van biologische
en chemische wapens, een verbod
van nieuwe niet-nukleaire
massa-vernietigingswapens, het niet
meer oprichten van militaire bases
op vreemd grondgebied. Verder
gaat het over een verbod van het

gebruik van kernwapens tegen
niet-kern-wapenlanden, over
regionale ontwapening, en over de
reduktie van militaire budgetten.
De Derde Wereld-landen menen, dat
het geld dat kan worden bespaard
voor de bewapening, beter kan
worden gebruikt voor economische
en sociale steun aan deze landen.
Het Oostblok zal ongetwijfeld de
neutronenbom aan de orde stellen,
evenals de oude wens om te komen
tot een no first use verklaring van
het gebruik van kernwapens.

Volledige ontwapening?

De meeste landen in de Verenigde
Naties gaan uit van het verlangen
naar algemene en volledige
ontwapening. Maar niet alle landen
doen dit. Zo heeft Frankrijk al
verklaard dat een totaal
ontwapende wereld een utopie is en
dat elke natie het recht heeft zijn
eigen veiligheid te verzekeren.
Op internationaal niveau rekent
men er steeds minder op, dat totale
ontwapening van de hele wereld in
één ontwapeningsverdrag spoedig
bereikbaar zal zijn. Beter lijkt stap
voor stap-streven.

Niettemin moeten we hopen dat de
SAVVN een zo groot mogelijk
sukses zal worden. We moeten ons
echter wel realiseren, dat ook bij
ontwapeningsbesprekingen de
internationale machtspolitiek een
zeer grote, zo niet overheersende,
rol speelt.

Dat neemt niet weg dat de SAVVN
een heel belangrijke gebeurtenis is
op ontwapeningsgebied. Het is
daarbij verheugend dat meerdere
top-politici dit belang willen
onderstrepen door persoonlijk naar
New York te gaan. Presidenten en
premiers als Callaghan
(Groot-Brittannië), Schmidt (West
Duitsland), Giscard d'Estaing
(Frankrijk), Desai (India), Tito
(Joegoslavië) en Ceausescu
(Roemenië) zullen aanwezig zijn. Of
Carter en Breznev zullen komen
was bij het schrijven van dit artikel
nog niet bekend.

Het is duidelijk dat er ook bij
ontwapeningsbesprekingen politiek
zal worden bedreven. Als het nu
maar ontwapeningspolitiek is . . .!

Karel Bloema

EGO: uw
identifikatiebewijs

BOEKEN & BROCHURES

Popmuziek

De relatie tussen popmuziek en kommercie krijgt in Nederland over het algemeen weinig aandacht, zulks in tegenstelling met bijv. een land als Duitsland. Daarom des te verheugender dat, al weer enige tijd geleden, de Dic-map „Popmuziek: Kunst, Cultuur of Koopwaar” is verschenen.

In verschillende hoofdstukken komen onderwerpen aan de orde zoals het nederlandse popplan, de popbladen, de verhoudingen tussen de omroepen en de popmuziek e.d. Soms zijn dat heldere uiteenzettingen, soms staat er te veel sociologen-jargon in, maar in z'n geheel geeft de map toch een aardig – hoewel onvolledig – beeld van de manier waarop popmuziek benaderd wordt. Samensteller Jan Stroof komt tot de konklusie dat de popjournalistiek volledig aan de leiband loopt van de platenindustrie en hij vindt dit – terecht – jammer. De map is te verkrijgen bij de Horstink, Postbus 400 te Amersfoort. De prijs bedraagt f 17,90.

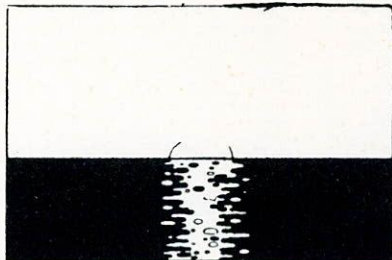
Uitzendkrachten

Het Nederlandse Uitzendkrachten Sekretariaat heeft een informatiemap uitgegeven, waarin mensen die voor uitzendburo's werken precies kunnen vinden wat hun rechten zijn, hoe hun situatie ervoor staat bij eventuele konflikten en wat je als uitzendkracht wel en niet kan bereiken. De informatiemap geeft bovendien een uitgebreid overzicht van de soorten uitzendburo's, hun omzet en de aantallen mensen die er werken. Verplichte lektuur voor iedereen die wel eens via zo'n buro aan werk komt. De map kost f 3,— en is te verkrijgen bij het Nederlands Uitzendkrachten Sekretariaat, Sierksmastraat 9, Leeuwarden (tel. 05100-20706).

Milieu-cartoons

Bij tijd en wijle ziet de Vereniging Milieudefensie zich genoodzaakt de kas eens flink te spekken. Wel begrijpelijk want deze organisatie ziet principieel niets in overheidssubsidies.

Daarom is nu een verzameling milieu-cartoons onder de titel „Good morning pollution” (goede morgen vervuiling) op de markt gebracht. De cartoons, afkomstig uit alle delen van de wereld, zijn vorig jaar te zien geweest tijdens de Internationale Cartoon Tentoonstelling in Athene. De bundel is alleen verkrijgbaar bij Milieudefensie, Tweede Weteringplantsoen 9 in Amsterdam.



De prijs bedraagt f 20,—, waarvan dan ongeveer vijf gulden pure winst voor een van de grootste milieu-organisaties van Nederland is.

Jeugdtoerisme

De Stichting Jeugdtoerisme heeft een handige folder uitgegeven waarin een zakelijk overzicht staat van alle mogelijke vakantiebestedingen voor jongeren van ongeveer twaalf tot vijftientig jaar. Naast zomaar vakanties vind je er informatie over actieve en creatieve vakanties, kursussen, werkkampen, uitwisselingen en dergelijke in binnen- en buitenland. De folder is gratis te bestellen bij de Stichting Jeugdtoerisme, Postbus 10832, Amsterdam en bij alle MAI- en ANWB-kantoren.

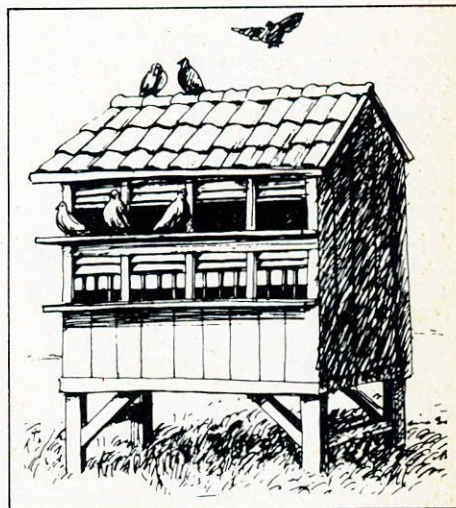
Iglo

De Landelijke Organisatie Belangengroepen Huisvesting heeft een doelstelling en die luidt: „Het bevorderen van passende en

betaalbare huisvestingsmogelijkheden voor personen of groepen van personen, die volgens geldende regelingen niet of moeilijk voor woningtoewijzing in aanmerking komen en voor wie geen of onvoldoende adequate voorzieningen bestaan”.

En wat is er dan logischer dan dat die organisatie een blad uitgeeft „voor mensen die in de kou staan”. Iglo is de naam van het nieuwe periodiek (10 x per jaar). En welke mensen staan dan wel in de kou?

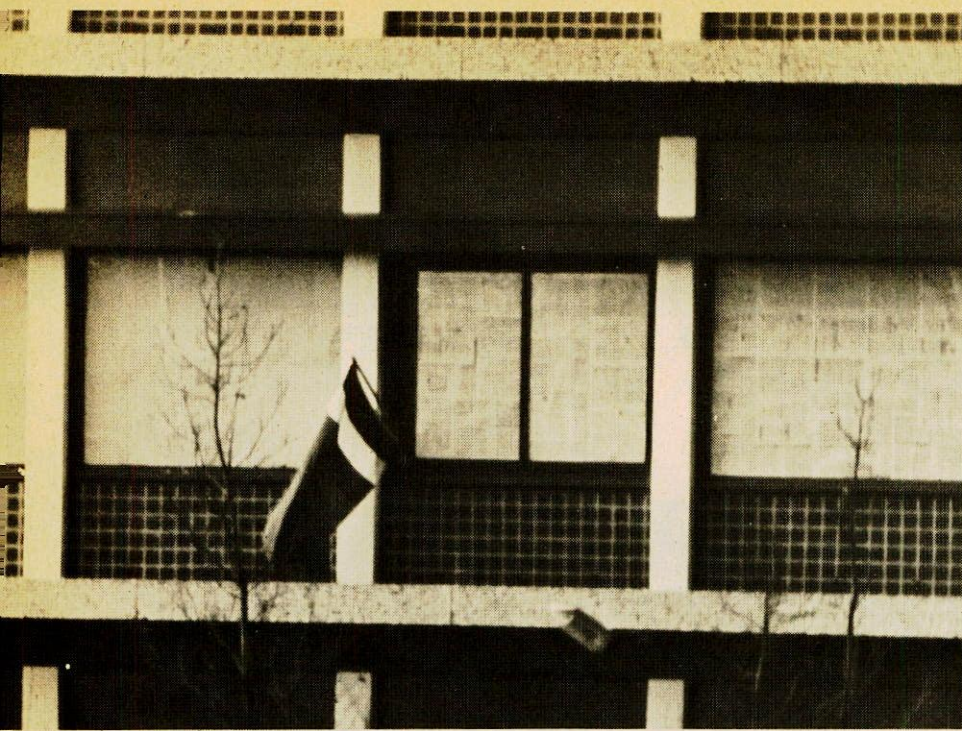
Dat zijn de ruim 700.000 alleenstaanden, de nog grotere groep tweepersoonshuishoudens en alle anderen die niet tot het doorsnee gezin van vader, moeder en twee kinderen behoren. Het is goed te weten dat het om een groep gaat, die met elkaar meer dan de helft van alle nederlandse huishoudens vormt. De woningbouw is vooral afgestemd op het standaardgezin met als gevolg dat zeer veel andere mensen te kampen hebben met woningnood, hoge woonlasten en soms mensonterende leefsituaties. Het blad Iglo nu wil zijn lezers en lezeressen over de toch nog aanwezige mogelijkheden voor huisvesting informeren, de vinger aan de pols houden van het overheidsbeleid, ongewenste situaties signaleren en mogelijke oplossingen daarvoor aandragen. De redactie van Iglo streeft ernaar het blad zo leesbaar en aantrekkelijk mogelijk te maken. Vermeden wordt al te technische informatie te



geven, iets waar je toch al gauw in vervalt als je over ingewikkelde zaken als huisvesting wilt schrijven. Verder wordt het blad opgesierd met foto's en illustraties.

Een abonnement kost f 25,— per jaar. De LOBH is gevestigd in de Henri Polaklaan 10 te Amsterdam (tel: 020-223505).

(vervolg op pag. 15)



Rob, een molukker

Rob heet hij. Een molukse jongen van 24 jaar. En hij heeft mij wat meer van de zuidmolukse kwestie doen begrijpen. Niet dat ik er minder somber over ben gaan denken. Maar wel weet ik nu beter, wat Molukkers – hoe verschillend ook – bezielt om hun hele hebben en houwen aan de RMS op te hangen. Waarom sommige zuidmolukse jongeren tot volstrekt redeloze terreurdaden overgaan. En weet ik nu ook beter hoe het komt, dat de eigen gemeenschap van Molukkers in Nederland daar zo tweeslachtig op reageert; elke keer weer.

Binnenkort staan de bezetters van het drentse provinciehuis (13 en 14 maart dit jaar) terecht voor de rechter. Assen zal weer politie-afzettingen kennen en militairen worden achter de hand gehouden, want weer kunnen allerlei kleine en minder kleine ongeregelde losbarsten. In de deel van Assen zal spanning zijn en onderhuidse angst. „Echt waar”, zei een vrouw toen we erover

praatten,” het wordt steeds moeilijker. En het ergste is, dat je tot je eigen schrik ontdekt, dat je soms ook hard en racistisch gaat denken: allemaal in een kamp ermee. Dat is het gevaarlijke van de angstpsychose, die ontstaat bij de bevolking”.

Geen gemiddelde

Rob dus. Niet helemaal de gemiddelde zuidmolukse jongere, want hij heeft een havo-opleiding gehad en een administratieve baan. Na de treinkaping bij Wijster (1975) trok hij op met een groepje wat linksergerichte Nederlanders, dat met enkele zuidmolukse jongeren een werkgroep oprichtte. Rob kwam voor het eerst van zijn leven in aanraking met westerse politieke begrippen. Ging ook wat de zuidmolukse zaak betrof, denken in termen van bevrijdingsbewegingen, zoals die algemeen erkend en gewaardeerd werden als het ging om zuidamerikaanse, afrikaanse en ook aziatische regimes en groeperingen die zich daartegen verzetten.

Rob bleef echter ook lid van zijn

gemeenschap. De Zuidmolukkers in Nederland, die al 28 jaar in het isolement verkeren, in de greep van tradities en eigen normen. Een ding hield en houdt de groep ontheemden bij mekaar: het RMS-geloof. En dat is veel meer (of misschien is het beter te zeggen: dat is heel iets anders) dan alleen maar een politiek ideaal. Voor de Zuid-Molukkers in Nederland – deze aanduiding geldt voor die Molukkers die achter de RMS staan, en dat zijn lang niet alle Molukkers in dit land – is de Republiek Maluku Selatan een wijze van leven, van religie, van heilsverwachting. Voor hen gaat dat heel ver. De in Nederland opgegroeide jongeren hebben er letterlijk elke dag over gehoord, in het gezin, in de jeugdvereniging en in de kerk. Steeds de oude boodschap, alsof de wereld en de politiek en zelfs het denken buiten de molukse wijk stil was blijven staan in 1950.

Twee werelden

De ouderen gaan langzamerhand dood en vinden hun graf in nederlandse grond. Ze hebben Ambon of hun ander moluks eiland (en de rest van de familie daar) nooit meer teruggezien. De jongeren komen tot zelf-bewustzijn in een nederlandse wereld, die hun ouderen en hun geschiedenis is vergeten, die zich druk maakt over democratisering, medezeggenschap en derde Wereld, die de bevrijding van onderdrukking steunt; een nederlandse wereld ook met toenemende werkloosheid en risico's voor wat heet de lagere sociaal-ekonomische klasse. Deze wereld had niks te maken met de wereld van de molukse wijk. De zuidmolukse jongere bleek in een reservaat geleefd te hebben en omdat hij of zij Molukker was, bleef de zuidmolukse jongere met het ene been in dat reservaat leven.

Rob: „Ik ben anders, ik wil anders blijven, maar ik heb nog niks anders”. Hij en de anderen raakten namelijk ook steeds minder overtuigd van wat de oude leiders, zoals hun president Manusama, hen voorhielden. Hun politiek, hun





jongeren die dat proberen en die daarom niet naar buiten toe hun afkeuring laten blijken.

Achterhaald ideaal?

Rob is zo'n zuidmolukse jongere. Hij heeft het er bijzonder moeilijk mee. Het RMS-ideaal waar het (in naam) allemaal om gaat, is afkomstig van een koloniale situatie en sindsdien niet verder ontwikkeld. De zuidmolukse leiders dragen nauwelijks tot niets bij om vertrouwen uit te putten. Politiek zit de zaak volledig vast. En toch zijn er zoveel duizend Molukkers in Nederland die hun hele bestaan baseren op de RMS. Hoe moeilijk is het dan om het totale faillissement daarvan onder ogen te zien. Waarbij nog de twijfel komt over hoe de drie miljoen Molukkers in Indonesië denken. Willen die wel een RMS?

Rob was bij de begrafenis van de zes gedode treinkapers. Ik zag Rob ook die nacht in Bovensmilde, toen een ordinaire ruzie tussen een paar zuidmolukse en nederlandse jongens ontaardde in een uren durende veldslag. De molukse gemeenschap in dat tragische dorp was voor korte tijd solidair tegenover de Mobiele Eenheden. Oude mannen zag ik met een steen in hun hand voor het geval „de vijand” de wijk zou binnenkomen.

Als op een moluks eiland, waar de negorij zich met overgave teweerg stelt tegen de vijandige negorij verderop.

In datzelfde dorp heb ik enkele zomerse weken lang regelmatig hetzelfde groepje jongeren – de school niet afgemaakt en werkloos – bij elkaar op het gras zien zitten. Praten met elkaar, wantrouwend tegenover vreemden en anderen uit de eigen wijk, gefrustreerd door hun eigen leiders en teleurgesteld door hun huidige bestaan. Hoe zal het aflopen?

Sietse van der Hoek

strategie had toch niet gewerkt. De verwezenlijking van het ideaal van de RMS leek immers verder weg dan ooit. De eerste gewelddadige acties (rond 1970) deden de moed erin houden, ook bij de ouderen. Hun kinderen waren nog niet zo verwesterd, dat ze de RMS hadden laten varen. Maar de zogeheten leiders van de Zuid-Molukkers in Nederland deden er niets mee, vooral niet naar de eigen gemeenschap toe. De achterban van de RMS-elite verpauperde, viel uiteen in groepjes, vriendenklubjes (pemuda's), kreeg geen stem in het kapittel, werd niet betrokken bij het beleid.

Intussen werd het steeds makkelijker om aan wapens te komen en werd politieke terreur bijna een dagelijks onderwerp van berichtgeving. Palestijnen, Baader-Meinhof, bomaanslagen, kapingen en gijzelingen. De konsulaatsbezetting in Amsterdam en de treinkaping bij Wijster in 1975, uitgevoerd door twee pemuda's uit Bovensmilde, veroorzaakten ook in de eigen gemeenschap verwarring en schrik. Nauwelijks openlijke afkeuring, want het waren „onze eigen jongens en het ging om de RMS”, aldus de zichzelf geruststellende redenering van de zuidmolukse gemeenschap in Nederland.

In 1977 de trein bij De Punt en de school in Bovensmilde, weer een aktie van kleine groepjes uit Assen en Bovensmilde, maar nu ook gericht tegen de eigen leidinggevend. Bezetting van het drentse provinciehuis in maart 1978. Een nog wildere aktie; het duurde zelfs een dag voordat men in de

zuidmolukse wijk van Assen wist wie erbij betrokken waren. Het bleken geïsoleerd levende, buiten de eigen gemeenschap staande jongens te wezen, die ook een daad wilden stellen.

Onderling verdeeld

Wat veel goedwillende Nederlanders (dat wil zeggen niet-bevooroordeelde, verdraagzame landgenoten) dwars zit, is de vraag waarom de rest van de molukse gemeenschap de gewelddaden van die jongeren niet publiekelijk veroordeelt en orde op zaken stelt. De ene verklaring hiervoor is, dat de zuidmolukse gemeenschap intern zo verdeeld is en uiteengevallen, dat een openlijk afkeurend woord van een vooraanstaande in die kring de eigen machtspositie kan ondermijnen. Ten tweede werkt het bij Zuid-Molukkers als bij elke andere minderheidsgroepering:

„Hoe je het ook keert of wendt, tenslotte zijn het onze eigen mensen en hoe verkeerd misschien ook aangepakt, ze doen het niet voor zichzelf maar voor onze zaak”. En tenslotte zijn er Zuid-Molukkers die diep-wanhopig worden van deze kapingen en gijzelingen, maar die willen blijven proberen contact te houden met de „desperado's”, de zuid-molukse jongeren aan de rand van hun samenleving. Om hen op eigen wijze zich te helpen ontwikkelen tot een hoger politiek plan, om hen ervan te weerhouden onschuldigen te doden en te gijzelen en zelf om te komen, of voor zoveel jaar de gevangenis in te gaan. Ik ken zulke zuidmolukse

*onderscheiden:
een blik waardig
keuren*

Stemmen en democratie

In maart waren de verkiezingen voor de provinciale staten, op 31 mei mochten we onze stem uitbrengen voor de gemeenteraden. Het is een druk jaar voor ons, kiezers. Tot tweemaal toe mogen we via onze stem meepraten over het besturen van onze samenleving. De democratie viert hoogtij.

De samenleving waarin we leven, eist organisatie. Een gemeenschap zonder organisatie is geen samenleving, eigenlijk ook geen gemeenschap, maar een verzameling losse individuen die alleen op zichzelf zouden zijn aangewezen. Organisatie schept voor de individuen mogelijkheden zich in breder verband, met anderen, te ontwikkelen. Organisatie maakt het mogelijk samen te leven. Door organisatie kunnen verworven inzichten in eisen van rechtvaardig samenleven worden vastgelegd en behouden. Organisatie van de samenleving berust op regels. Deze regels zullen moeten worden gehandhaafd. En dit alles betekent dus regeling én dwang. Maar wie regelt en dwingt? En wie laat zich regelen en dwingen? Hiermee zijn we gekomen bij een vraag die al eeuwenlang in het middelpunt van de belangstelling stond en ook nu om beantwoording vraagt:

Wie regeert en wie moet geregeerd worden?

Vaak is die vraag kort en simpel beantwoord: de sterke regeert en de zwakke wordt geregeerd. Toch waren voor vele mensen daarbij niet alle problemen opgelost. Bij hen rees steeds weer de vraag naar de rechtvaardiging van die feitelijke machtsuitoefening. En ook thans nog streeft men ernaar – ook in diktatoriale regimes – om de macht te rechtvaardigen, te legitimeren. Men weet: macht zonder rechtvaardiging is pure dwang, die niet gedragen wordt door aanvaarding van de geregeerden. Maar gelegitimeerde macht is gezag. Het bestuur van de samenleving berustte in het verleden veelal bij vorsten, die over een vrijwel absolute macht beschikten. Slechts edelen, – graven, hertogen, baronnen

e.d. mochten een graantje macht meepikken.

Om die absolute macht te werd vaak een beroep gedaan op God. God heeft de natuurlijke orde geschapen. In die orde oefenen de vorsten hun macht uit voor het welzijn van hun onderdanen. De regeringsbevoegdheid van de vorsten berust op de van God gegeven orde.

Anderen waren van mening, dat die bevoegdheid berustte op een afspraak of een veronderstelde afspraak van alle onderdanen. Zonder overheidsgezag zou onze samenleving een puinhoop zijn; de een zou de ander naar de keel vliegen; er zou een oorlog zijn van allen tegen allen. Een dergelijke, voor het menselijk welzijn desastreuze ontwikkeling zou slechts kunnen worden opgeheven, als bij afspraak van allen de macht aan een persoon zou worden opgedragen. En zo geschiedde! (Of, men veronderstelde, dat het zo was geschied. Of, men ging er ter rechtvaardiging van de eigen macht of die van bevriende personen maar vanuit, dat het zo was geschied). Juist om een terugvallen in een situatie van oorlog en wederzijdse vernietiging te voorkomen moest de macht van deze ene persoon absoluut zijn; alleen zo zou er orde en rust kunnen heersen.

Kiesrecht

De absolute macht van de vorsten werd in de 17e eeuw en in de loop van de 18e eeuw aangetast en definitief gebroken in de franse revolutie, aan het eind van de 18e eeuw. De franse revolutie was een bloedige poging om de invloed op het staatsgebeuren uit te breiden tot alle geledingen van de bevolking, een poging, die slechts gedeeltelijk gelukte. In de 19e eeuw blijft het in Frankrijk en in de overige Europese landen gisten. De strijd om meer volksinvloed houdt aan.

In Nederland stond de tweede helft van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw in het teken van het gevecht om het algemeen kiesrecht. Algemeen kiesrecht; voor velen het doel van een lange strijd om emancipatie, voor anderen was het onverteerbaar dat het kiesrecht zou toevallen aan iedereen ongeacht afkomst, schoolopleiding, inkomen

of geslacht.

Vrouwen, die zich zouden gaan inlaten met zo iets 'specifiek mannelijk' als politiek! Arbeiders, die mede belast zouden worden met een zo verantwoordelijke taak als het meepraten over hoe een land moet worden bestuurd!

Ondanks veel verzet werd tenslotte in 1917 het algemeen mannenkiesrecht ingevoerd.

Vrouwen konden toen wel worden gekozen, maar nog niet zelf kiezen. Dat laatste werd mogelijk in 1919.

De invoering van het algemeen kiesrecht wordt beschouwd als een mijlpaal: nu is er volksinvloed, nu heerst de democratie.

Wat is democratie?

Laten we het eens proberen te omschrijven. Democratie is de staatsvorm, waarbij niet bepaalde individuen of groepen de dienst uitmaken, maar waarbij het volk als geheel de drager is van de politieke macht. In naam van de menselijke gelijkheid wordt gepoogd de overheersing van mensen door andere mensen op te heffen, de politieke macht over allen te spreiden, aan ieder het recht te geven op gelijke politieke zeggenschap. Of, om te blijven in termen die we in het begin hebben gebruikt: de geregeerden worden tevens de regeerders.

Velen herinneren zich uit de geschiedenisboeken wellicht plaatjes te hebben gezien van behaarde en bebaarde Germanen (uiteraard alleen mannen!), met de knots aan de voet, staand of zittend rond de eik en pratend over zaken die hun stam aangingen. Dat lijkt op een volledige en directe democratie. Zo iets is echter in een moderne samenleving niet meer te realiseren, zelfs niet in zeer kleine gemeenten. Er moet gezocht worden naar een methode waarbij een bepaalde groep zich door één of enkele individuen laat vertegenwoordigen. En ziehier het verschijnsel van de verkiezingen. Omdat we niet allemaal, – met duizenden, honderdduizenden of miljoenen – om de tafel kunnen gaan zitten of ons kunnen verzamelen aan de voet van de dorpseik, de Euromast of het monument op de Dam om te gaan praten over de inrichting van onze gemeenschap, oefenen we ons recht op politieke zeggenschap uit door middel van vertegenwoordigers. En telkenmale bij de verkiezingen, voor parlement, provinciale staten of gemeenteraden, worden we herinnerd aan de democratische opbouw van onze samenleving.

Stemrecht een garantie

Maar laten we niet inslapen. Stemrecht garandeert nog geen democratie. Ook in Chili en



Rusland heeft men stemrecht. En alhoewel de nederlandse situatie op geen stukken na vergeleken kan worden met Chili of Rusland, wil ik erop wijzen, dat ook in Nederland bepaalde ontwikkelingen onze democratie aantasten. Het streven naar welvaart bedreigt niet alleen ons milieu of het leven van mensen in de Derde Wereld, maar ook onze democratie. In deze eeuw, vooral na de 2e Wereldoorlog is de welvaartsstaat ontstaan, de verzorgingsstaat. Eiste men vroeger van de staat onthouding op sociaal-ekonomische terrein, nu verwacht men van de overheid dat deze alles in het werk zal stellen om zoveel mogelijk mensen te laten delen in de welvaartskoek.

Een niet onbegrijpelijke eis. Immers onder de leus van ekonomische vrijheid en gelijkheid voor de wet werd in de vorige eeuw vals gespeeld. De kaarten waren gemerkt. De valsspelers hadden enkele extra azen in hun mouw en konden bij gebrek aan overheidstoezicht vrijelijk hun valse spel van de vrijheid spelen. Vrijheid: zowel de rijke ondernemer als de hongerende, bezitloze arbeider waren ekonomisch vrij. Gelijkheid voor de wet: Het was zowel de dakloze bedelaar als de rijke – in het bezit van een of meer huizen gelijkelijk verboden onder de bruggen te slapen. Het was duidelijk: Overheidsonthouding leidde tot onderdrukking en uitbuiting van de ene mens door de andere. Om dat tegen te gaan wordt nu van de staat daadwerkelijke bemoeienis geeist op sociaal-ekonomisch gebied. Maar dit heeft gevolgen.

Parlement verzwakt

Het aantal regelingen, dat de overheid moet treffen neemt in hoog tempo toe. Deze regelingen moeten volgens de spelregels van de democratie tot stand komen op basis van samenwerking tussen regering en parlement.

Maar helaas, de materie is omvangrijk en ingewikkeld. Het parlement kan het niet meer aan. Meer en meer laat onze volksvertegenwoordiging het treffen van regelingen over aan de regering, die daarvoor beter is uitgerust. Deze beschikt immers over een deskundig en gespecialiseerd ambtenarenapparaat. En met lede ogen moet het parlement toezien, dat haar steeds meer macht ontglipt en dat binnen het samenspel tussen volksvertegenwoordiging en regering de laatste steeds machtiger wordt. Een ontwikkeling, die vanuit democratisch oogpunt waakzaamheid vereist. Immers de regering kiezen we niet, zoals vorig jaar nog duidelijk gebleken is. We kiezen slechts onze aan macht verliezende volksvertegenwoordiging. (En hetzelfde kan gezegd worden voor de verhouding tussen gemeenteraad en burgemeester en wethouders, en die tussen provinciale staten en gedeputeerde staten.)

Heeft de regering dan de alleenheerschappij in Nederland? Hebben Van Agt en Wiegel alles te vertellen?

Nee, dat nog niet. Het parlement heeft nog een kontrolerende taak. Het optreden van de regering moet berusten op goedkeuring van het parlement. Althans de regel geldt, dat de regering kan blijven zitten, zolang daartegen van de zijde van het parlement geen bezwaar is geuit. Het gebrek aan realiseerbare alternatieven kan de positie van een zittende regering dan aardig versterken.

Macht van ambtenaren

Er is nog een groepering, die een eventuele neiging naar een alleenheerschappij van de regering doorkruist: de ambtenaren. Van deze mensen is de regering, mede door de ingewikkeldheid van een te voeren beleid, steeds meer afhankelijk geworden. Ministers zijn na enige jaren weer vertrokken. De hoge ambtenaren – waaronder ook generaals – wuiven hen na. Ze blijven zelf zitten en kunnen in de loop der jaren hun positie verstevigen. Die ambtenaren hebben een grote invloed op het overheidsbeleid, alhoewel ze niet door ons worden gekozen (kies eens een generaal!) en de democratische controle op hun handelingen veel lakunes vertoont.

Naast het aftakelen van het parlement als beleidsbepalend orgaan, het toenemen van de macht van de regering en de afhankelijkheid van de regering van gespecialiseerde ambtenaren, zijn er nog meer aspecten van de welvaartsstaat die vreten aan onze democratie.

In plaats van overheidsonthouding in het ekonomisch leven en in plaats van een duidelijke scheiding tussen staat en maatschappij in de vroegere samenleving, is er in de verzorgingsstaat sprake van een toenemende beïnvloeding en verstrengeling over en weer. Dit heeft tot gevolg een vermaatschappelijking van de staat en een politisering van de burgerlijke maatschappij. Voor het uitoefenen van overheidsmacht heeft dit konsekwenties.

Wie maken echt de dienst uit?

Het idee dat de regering en het parlement, de gemeenteraad en B&W, de provinciale staten en gedeputeerde staten de dienst uitmaken in Nederland lijkt mij een idee-fixe. Kok en Spit, Van Veen, jonkheer Sickinge en Heerema, de tweehonderd van Mertens, leiders van grote burgerlijke korporaties, die maken uit hoe het in Nederland moet reilen en zeilen. En laten we ook de kerken daarbij niet vergeten. Ook in deze tijd hebben die nog een niet te onderschatten invloed. Met de grote maatschappelijke organisaties moet de staat zijn macht delen. En hoe gering is niet de democratische controle op deze organisaties? Kiezen wij Kok, Van Veen en de president van de Amro-bank? Misschien vertoont onze democratie toch nog gebreken. Misschien is het niet helemaal waar dat de geregeerden tevens regeerders zijn. Misschien is de invloed van ons, kiezers, die veelal met welbehagen en tevredenheid hun stembiljet in de stembus hebben geworpen, niet zo erg groot. Het is niet altijd mogelijk los te komen van een wat onbehagelijk gevoel, dat we geroepen zijn om mee te spelen in het grote toneelstuk van de democratie. De werkelijke beslissingen worden echter nog veelal – voor de geregeerden onzichtbaar – achter de coulissen genomen.

Rob Buitenweg

*raadsman:
advokaat van de
duivel*



Shirley McLaine en Anne Bancroft zien elkaar na jaren terug. Bancroft is de grote ballerina geworden, McLaine de moeder van opgroeiende kinderen. Beiden benijden elkaar, maar de genegenheid is door de jaren heen gebleven.

bijvoorbeeld in „Soldaat van Oranje” volkomen zoek was, is permanent aanwezig. Er vloeit nauwelijks bloed, er wordt niet gemarteld en gekrijst, het – de hongerwinter – moet nog komen en de film speelt om te beginnen in de zomer, als op de onderduikboerderij de kersen worden geoogst en de boerendochter zich prima vermaakt met de onderduikers. Wim Verstappen is erin geslaagd een heel goede, konsekwente lijn in deze film te leggen, en iemand die op zijn leeftijd (hij is de veertig gepasseerd) eindelijk eens de lof krijgt die hem toekomt, nou die mag van mij dan ook flink in de rode hollandse tulpen worden gezet.

Peter Römer, die de jonge zoon van NSB-er Bernhard Droog speelt, vroeg ik nog even naar de manier, waarop je je inleeft in de rol van iemand die door de hele omgeving eigenlijk gehaat wordt om zijn NSB-zijn, en zijn uniform. „Ach, ik ken het boek goed, dan ga je je inleven in zo'n jongen. Hij was het ook maar geworden omdat zijn pa het was. En toen hij naar het Oostfront werd gestuurd om de zwangerschap van zijn vriendin te ontlopen, nou reken maar dat dat hem helemaal niet lekker zat, hij wist wat hem daar te wachten stond.” Een goede, hardwerkende acteur, deze Römer, niet zo stereotiep als zijn vader Piet en veelzijdiger. Frederik de Groot was een ontdekking als Schults. Hij draagt de film, en

Véél prachtig filmwerk:

Storm voor stilte van zomer?

Het overweldigend aanbod van films waar ik werkelijk kapot, of het nu in negatieve of in positieve zin, uitkwam deze laatste weken, heeft mij verbijsterd. Ik zal deze keer dan ook – anders dan anders – meer dan één film bespreken.

Maar, ere wie ere toekomt, we beginnen met de hollandse nieuwe die nu eens eindelijk positief is ontvangen, en terecht, ook naar mijn oordeel. „**Pastorale 1943**” van Wim Verstappen, is gemaakt naar een boek van Simon Vestdijk, dat hij schreef een paar weken nadat de oorlog was afgelopen, met alles wat hij in die vijf afschuwelijke jaren had meegemaakt, nog vers in het geheugen. In het boek beschrijft Vestdijk de oorlog op kleine schaal, meegemaakt door een klein aantal volkomen onbelangrijke mensen, die hij haarfijn neerzet tot en met details als de kleur van hun wimpers toe. Dat Wim Verstappen de casting niet goed zou hebben uitgevoerd wil ik beslist niet beweren (Leen Jongewaard en vooral Sacco van der Made en Bernhard Droog waren uitstekend gekozen), maar om Sylvia Kristel de rol van de geheel verkeerd door haar kollega's beoordeelde Miep Algera (de engelse lerares die „het

houdt” met een hoge Duitser om op die manier informatie los te krijgen) heeft aangetrokken, is een misser van de eerste orde geweest, tenminste voor wie zich het boek herinnert. Miep Algera is in het boek een dragonderachtig tiep, in de film valt ze volkomen buiten de toon van de rest van de film: Emmanuelle die eventjes is overgewipt in het verkeerd decor, moeten we maar denken. Kommercie, zal het wel zijn geweest.

Het verhaal gaat over kleine luiden, een Jood, een paar onderduikers, jonge jongens die niet in Duitsland willen werken, en een jonge leraar, ene Schults (die oorspronkelijk Schulz heet en ook van duitse komaf is) die zich heel moeilijk in de dreigende situatie een houding weet te geven. Hij gaat in het verzet, doet met een paar kameraden enkele best moedige dingen, maar de hollandse sfeer, het kleine, dat

In „Ludwig” van Visconti vat de jonge vorst (Helmut Berger) grote liefde op voor zijn nicht, Elisabeth van Oostenrijk, (Romy Schneider).



verdiend alle lof die een Nederlander in een puur nederlandse film maar krijgen kan! In het theater opereert hij momenteel met een eenmansopvoering van Hamlet, wat ook iets heel bijzonders schijnt te zijn. Hij is in elk geval een man met grote mogelijkheden! Andere acteurs moet ik ongenoemd laten, maar al met al is „Pastorale” beslist een film die u moet gaan zien. Verwacht alleen niet de poeha en het geweld uit „Soldaat van Oranje”, want die zult u vergeefs zoeken.

Dan moet u, al was het van uw laatste centen, naar „Equus” van Sidney Lumet, want een ervaring als deze kan niemand onberoerd laten.

Richard Burton speelt een psychiater, Peter Firth een zeventienjarige patient, die, hoewel hij bezeten is van een haast onmenselijke liefde voor paarden, toch zes van zijn lievelingen met een soort kromzwaard in een adembenemend gruwelijke scene de ogen heeft uitgestoken. De opbouw van het verhaal, de benadering van de psychiater tot de jongen maar ook omgekeerd, zijn zo knap gedaan, de sfeer van de film is zo ongewoon, dat het werkelijk zonde zou zijn als u de kans om deze film te gaan zien, zou missen.

Richard Dreyfuss speelt samen met Marsha Mason in „The Goodbye girl” een heel knappe en vertederende rol, waarvoor hij (al had ik het beeldje aan Burton gegeven) een Oscar heeft ontvangen. Dreyfuss is zeker een veelbelovend acteur, maar hij krijgt nog zoveel kansen. Enfin, jureren is altijd moeilijk. Het verhaal is simpel, vriendelijk, best ontroerend, ook wel

vermakelijk en niemand zal er zich bij vervelen.

Van heel ander kaliber is „The turning point” waarin we twee grootheden van de film, Shirley McLaine, en Anne Bancroft, tegen een achtergrond van de echte, grote, professionele balletwereld, de vraag zien gestalte geven: wat moet een vrouw nou: carrière maken en als ze ouder wordt (Anne Bancroft) met lege handen staan, dwz. barstend van tanend sukses, maar zonder gezin, of zoals Deedee (McLaine) deed, trouwen, kinderen krijgen en altijd blijven denken: „Had ik niet beter kunnen blijven dansen, wat ben ik nou helemaal, een huisvrouw met kinderen” (en dan heeft zij nog het geluk dat ze een gelukkige huisvrouw is, met een schat van een man, dat ze met hem samen een balletschool leidt en dat haar oudste dochter een zeer begaafde ballerina blijkt te zijn). De beide dames zijn aan elkaar gewaagd, de film is overweldigend door de balletten, het spel, de probleemstelling, kortom al ben je een jónge en twintig, toch naar toe!



En wat laat ik nog veel liggen: „Una Giornata particolare” van Ettore Scola, waarin Marcello Mastroianni nu eens niet als de ladykiller optreedt, maar als een homoseksueel, die door de fascistten wordt opgepakt vanwege die afwijking (zoals dat toen nog heette) en Sophia Loren niet de mooie speelpop, maar een huismoeder van zes kinderen, met een fascistische man, volkomen geïndoctrineerd, maar toch met een onbestemd gevoel dat er iets niet klopt. In adembenemende kleuren, dreigend, met op de achtergrond voortdurend het ooggetuigeverslag, uit de radio, van de intocht van Hitler, die in 1938 Mussolini heeft ontmoet. Diep, diep indrukwekkend spel van deze twee italiaanse grootheden, vooral doordat we ze nu eens zien in een rol, die tegengesteld is aan het stereotiepe beeld dat we van ze hebben.

In deze reeks had ik al veel eerder moeten noemen „Het slangenei”, de film die Bergman, toen hij Zweden wegens de belastingschulden ontvlucht was, in Duitsland maakte, en die ook over het opkomend fascisme handelt. Een buitengewoon beklemmende film, waar ik persoonlijk David Carradine

helemaal niet in vind passen, maar dat zal wel komen door zijn onvergefelijke Kung-Fu serie. Een must natuurlijk, deze film, maar bereid u voor op afschuwelijke indrukken.

„Ludwig” van Luchino Visconti (1972) tenslotte, want aan alles komt een eind. Een heel mooie, wat langdradige maar met grote liefde en zorg gemaakte film over Lodewijk II van Beieren, een zielige, door zijn gevoel overmeesterde vorst, die nergens de respons kon vinden die hij zocht. Aanvankelijk zelf adembenemend mooi (Helmut Berger heeft daar geen moeite mee) later steeds meer aftakelend, gebruikt, en nog slechts bewonderd en geliefd door een klein groepje volgelingen.

„Saturday night fever” zou ik bijna vergeten, en die moet u toch ook beslist even mee pakken. Al was het alleen maar om de muziek, hoewel het verhaal beslist meer diepgang heeft dan algemeen wordt gesuggereerd! Ik zou nog uren door kunnen gaan, om

Sacco van der Made, Bram van der Vlugt, Bernhard Droog en Leen Jongewaard, die door een lijst de NSB-er Droog in het bos willen gaan executeren.

met Freek te spreken, maar dat kan nu eenmaal niet. Ik wens u een fijne vakantie toe en dat u maar veel naar de film zult gaan!

aalmoezenier:
schietsbedkundige



Help! De apparaten stelen ons werk!

Ja, de werktuigen, machines, motoren, automaten en computers nemen ons het werk uit handen. Ze groeien ongelooflijk snel in aantal en vermogen. En dat is een goed ding, want ze kunnen veel meer en dat duizendmaal sneller, beter en nauwkeuriger, dan waartoe wij mensen met onze blote handen en onze menselijke spierkracht in staat zijn. Bovendien worden ze niet moe en balen er niet van; hebben geen last van oorverdovend lawaai, van stank, stof en vuil; ze stomp niet af door de geestdodende herhaling en ze protesteren niet. Gehoorzaam en gewillig doen ze, wat ze moeten doen, als ideale slaven.

De eerste gereedschappen waren alleen maar verlengstukken van de menselijke hand, met als doel met minder inspanning meer resultaat te verkrijgen. Toen kwam er een tijd, in de eerste industriële revolutie, dat mensen verlengstukken leken van de machine. En nu doen ze het grootste deel van het werk zelf, zonder dat we er nog aan te pas komen. We hoeven alleen de stekker nog maar in het stopcontact te steken en verder op een paar knoppen te drukken of aan wat handles te trekken. De bekende geest uit het sprookje van Duizend en Een Nacht valt volledig in het niet vergeleken bij wat onze apparaten presteren.

Naast en achter elkaar geschakeld en gevoed uit de krachtbronnen, die miljoenen jaren in de aarde verborgen lagen, doen ze niet alleen de was en de afwas, maar ploegen de velden, zaaien en oogsten het graan, bakken het brood en brengen het op de plaatsen, waar het afgehaald kan worden. Ze spinnen de garens en weven stoffen in ongekende hoeveelheden en variaties. Ze brengen ons naar alle uiteinden van de wereld. Als het beslist moet desnoods naar de maan, wat eeuwenlang gold als het toppunt van het onmogelijke. Omgekeerd brengen ze naar verkiezing de wereld bij ons thuis in klank en beeld (in kleur); leveren ons muziek naar wens, van klassiek tot punk, wat we maar willen. Ze graven kanalen, bouwen nieuwe

steden en verbinden ze onderling met wegen, waarop wij ons weer in andersoortige apparaten kunnen verplaatsen van de ene stad naar de andere.

Schaalvergroting

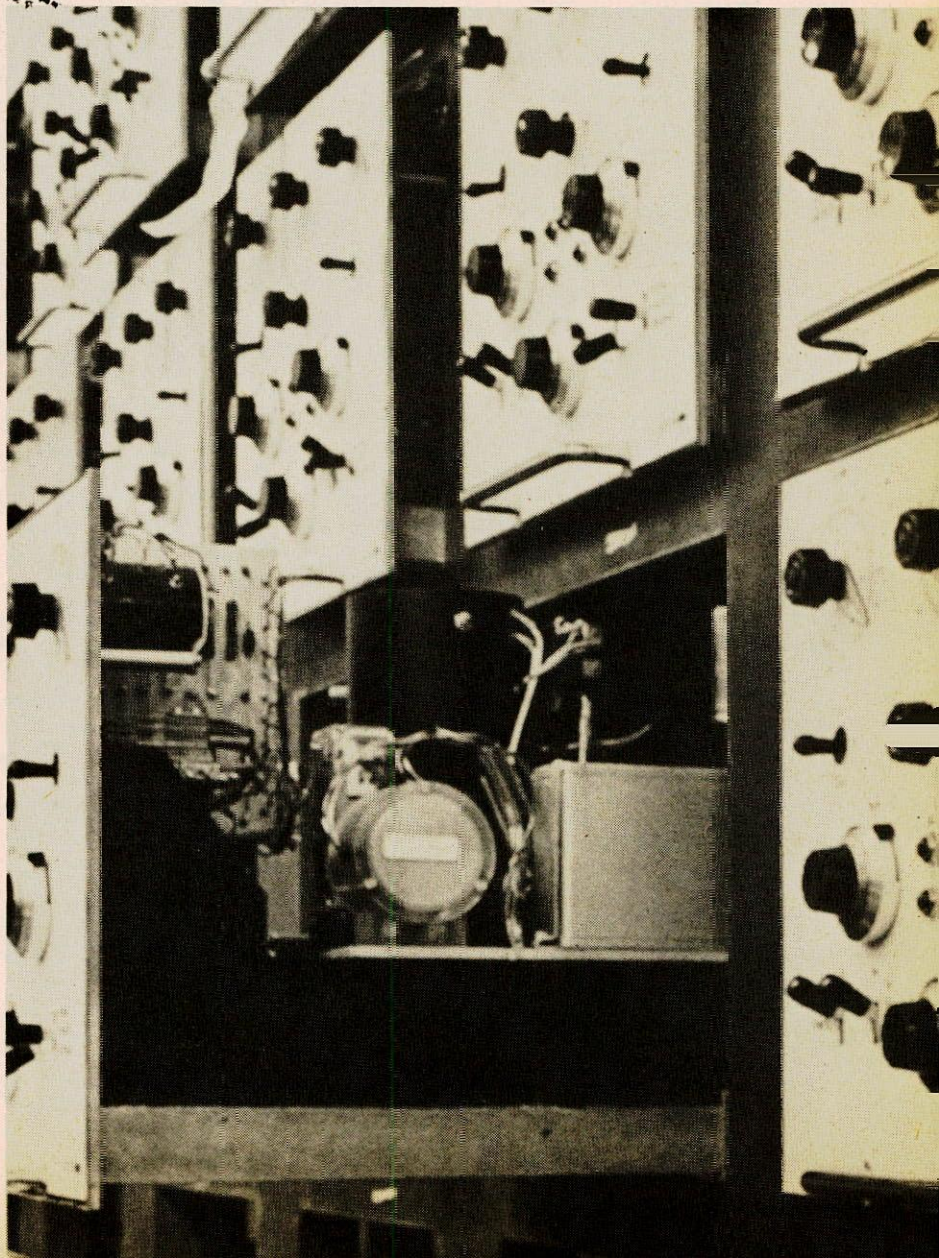
Evenwijdig aan de marsroute, waarlangs de apparaten zegevierend oprukken loopt nog een andere weg, die van klein- naar grootschaligheid. Apparaten gedijen blijkbaar beter in grootschalige economische ruimten dan in kleine gedoetjes. Net zo min als de

keuterboer de moderne landbouwmachines volledig kan benutten, kunnen kleine industriële ondernemingen ten volle profijt trekken van de mogelijkheden tot automatisering.

In de regel kunnen ze zich de risico's en de geweldige investeringen niet veroorloven en gaan onder in de materiaalslijtageslag van de economische concurrentie, waar de wet van de jungle, vreten of gevreten worden, nog bijna onbeperkt geldt.

Wie niet mee kan komen wordt opgeslokt door grotere en sterkere en deze op hun beurt door nog grotere. We zien het dagelijks om ons heen gebeuren. Bedrijven, die het op moeten geven, die worden opgekocht, overvallen of tot fusie gedwongen. Het is aan de orde van de dag.

Voor nu het economisch klimaat wat ongunstiger is. Na een fusie volgt snel een reorganisatie, wat



meestal wil zeggen; mensen vervangen door apparaten, door geautomatiseerde produktiesystemen, die minder kosten en meer presteren. Deze ontwikkeling stoort zich aan geen grenzen, niet aan lands- en evenmin aan branchegrenzen. Internationals vestigen zich overal, waar maar groeimogelijkheden zijn, want groeien is een heilig moeten. Wie stilstaat gaat achteruit, is daar de stelregel.

Moeten we deze ontwikkeling betreuren? Ja! zeggen velen, de internationals zijn de nieuwe onderdrukkers, neo-imperialisten, de uitbuiters van de derde wereld, de grote milieuvervuilers en energieverslinders, die alleen om te groeien steeds nieuwe produkten op de markt brengen, zonder dat we erom gevraagd hebben. Maar toch kans zien met agressieve verkoopmethoden ons te manipuleren ze wel te kopen. „Terug naar de ambachtelijke

kleinschaligheid, naar de toepassing van werkwijzen, produktiemethoden en transportsystemen, waarin de individuele mens maximaal tot zijn recht komt.” Terug naar de romantiek van het verleden? Sietze Leeflang van MEMO (en vroeger van De Kleine Aarde) zegt – in de vorige Ego van mei '78 – dat 40% in Amerika terug wil. „De snelst groeiende groep van konsumenten is de groep, die minder wil.” Het spijt me, maar ik geloof niet in de weg terug. Die weg is onbegaanbaar. Maar bovendien, ik dank je hartelijk! Mij niet gezien.

Niet zo somber!

Ik weet wel, de moderne trend is treurigheid. En natuurlijk is dat niet zonder grond, want er is veel om over te treuren en nog meer om zich bezorgd over te maken. Er zijn nare bijverschijnselen van de moderne ontwikkeling en grote gevaren bedreigen ons. De energiekrisis, de overbewapening, de grondstoffenverspilling, de armoede van de Derde Wereld, de vervuiling van het milieu, aarde, water en lucht met stank, gif, stof en lawaai. Ik ben bereid heel wat in te leveren, als dat kan helpen deze problemen te overwinnen.

Maar moeten we daarvoor terug naar ambachtelijke kleinschaligheid, naar de wever van Van Gogh? Of naar de onbespoten aardappelen van diens „De Aardappeleters”?

Bijna al onze voorouders tot onze grootouders hebben hard moeten ploeteren, bijna van geboorte tot dood; zonder onderbreking dag in, dag uit alleen om in leven te blijven. Tijd om over het leven en de waarde van zo'n leven na te denken had men niet. Daarom waren ze zo tevreden. Maar de meesten leefden voortdurend op de rand van de honger.

De apparaten hebben ons niet alleen een stuk welvaart bezorgd, een ongekende welvaart vergeleken met alle eeuwen daarvoor.

We hebben een goed belegde boterham, zitten goed in het pak, wonen in huizen, waar onze voorouders in hun holen, hutten, krotten hun kelder- en eenkamerwoningen niet van hebben durven dromen. Uitgezonderd de dunne bovenlaag die anderen voor zich lieten werken.

De apparaten hebben ons ook verlost, bevrijd kun je wel zeggen, van heel veel zwaar, vuil, stomvervelend en geestdodend werk.

Door de apparaten hebben we vrije tijd gekregen; dat is vrijheid, die aan alle andere vrijheden vooraf moet gaan. We hebben de werkdag

ingekort tot 8 uur, de werkweek tot vijf dagen; we hebben drie weken vakantie per jaar op z'n minst. We hebben de jeugd vrij gesteld van werk tot 16,18, desnoods tot 27 jaar. We houden ermee op als we 65 zijn of nog eerder. Als we ziek zijn, een ongeluk krijgen, werkloos worden hebben we toch recht op een inkomen. Vroeger gold: wie niet werkt zal ook niet eten. Wie ziek werd, werkloos werd of niet meer werken kon was overgeleverd aan de genade of ongenade van zijn medemensen en dat verschil stond ongeveer gelijk met het verschil tussen teveel om te sterven en te weinig om te leven.

Hoe verder?

Volgende te bereiken doelen zijn: een vrij ontplooiingsjaar, (na tien of zeven jaar werken een heel jaar vrij om weer bij te scholen) en het arbeidsloze basisinkomen in afwachting van een nog veel radikaler perspektief, dat ik in een volgend artikel wil behandelen.

Door de apparaten, door onze gemechaniseerde en geautomatiseerde produktie, kunnen er veel meer mensen vrij gemaakt worden voor allerlei diensten aan de mens: voor de gezondheidszorg, voor geestelijke en sociale zorg en voor wetenschap en kunst. Vergelijk maar eens onze scholen, ziekenhuizen, sporthallen en -velden met die van 1930. Dat is een verschil als dag en nacht.

Het kan allemaal nog veel beter. We moeten ophouden met de misdadige verspilling ook van tijd en vernuft, maar niet terug naar de schop en de kruiwagen en naar de primitieve landbouw.

Dat is geen begaanbare weg naar een betere samenleving en een meer creatieve levensstijl. Ik ben mij ervan bewust dat dit een tegendraads standpunt is in deze tijd. Maar juist daardoor misschien geschikt voor tegenspraak.

Seine van de Belt

leger:
kamoeflagenet-
werkorganisatie

Tijl Uilenspiegel

het recht op vrijheid van geweten

Eind vorig jaar verscheen bij de uitgeverij Meulenhoff in Amsterdam een unieke geïllustreerde prachtditie van het grootste epos van de Nederlanden: Tijl Uilenspiegel. Ze bevatte de complete tekst van Charles de Coster in een onovertroffen vertaling van Richard Delbecq. De ongeveer 35' indrukwekkende krijttekeningen werden vervaardigd door de bekende graficus Kurt Löb.

Wie was deze Uilenspiegel en wat is de betekenis van het boek dat Charles de Coster schreef, met als uitgangspunt het oude volksverhaal van Uilenspiegel, de rusteloze, zwervende grappenmaker, de geslepen en ongebonden deugniet, die de speelse fantasie belichaamde?

Heeft Uilenspiegel bestaan?

Vaak beweert men dat Uilenspiegel nooit bestaan heeft. Onderzoekingen hebben aangetoond, dat er waarschijnlijk in Duitsland wel een man geleefd heeft die zich Eulenspiegel noemde. Hij werd de personifikatie van een spotter en een vagebond die in de late middeleeuwen dan hier, dan daar in verschillende gedaanten opdook. Het stadje Mölln bij Hamburg, dat zich Uilenspiegelstad noemt en de herinnering aan de grote schelm op verschillende wijzen levendig houdt, is positiever ten opzichte van het leven van Tijl Uilenspiegel.

Omstreeks het jaar 1300 zou Tijl geboren zijn in Kneitlingen (Brunswijk). Als moede vijftiger is hij in het pestjaar 1350 in Mölln gestorven. In een heel oud boek wordt dit feest als volgt vermeld: „do'sulvest sterff Uilenspiegel to Mölln.”

Dit gebeurde in het ziekenhuis van de Heilige Geest, zegt men in Mölln, terwijl u zijn grafsteen kunt zien in de kerkmuur tegenover het Raadhuis. De jeugdherberg van Mölln is versierd met Uilenspiegeliaanse fresco's, in de Raadskelder hangt een kopie van de oudste afbeelding van de snaak, terwijl bij de ingang van de raadszaal houtplastieken episoden uit het leven van Tijl verbeelden.

Uiteraard is er een Uilenspiegelmonument met daarnaast een plaquette met een afbeelding van de engelse schrijver George Bernard Shaw als Uilenspiegel.

Boeken

In de loop der eeuwen zijn er vele boeken met Uilenspiegel als hoofdpersoon verschenen. Het oudst bewaarde zou een duitse uitgave zijn van 1515, door Johannes Grieniger in Straatsburg gedrukt.

De eerste druk hiervan zou in 1478 of 1483 van de pers gekomen zijn. Het eerste vlaamse Uilenspiegelboek zou rond 1518 in Antwerpen verschenen zijn bij de geleerde en veelzijdige drukker Michiel Hillen van Hoochstraten.

De vlaamse uitgaven kregen naderhand een eigen aksent, Uilenspiegel zou in het westvlaamse stadje Damme geboren zijn. In de volksmond is de overlevering dat Tijl in Damme „onder de torre” (toren) begraven lag, lang blijven voortleven. Op de grafzerk van de

dichter Jacob van Maerlant, die omstreeks 1300 in Damme is gestorven, stonden een lessenaar en een uil. Doordat de steen afsleet en de lessenaar in de loop der jaren voor een spiegel werd aangezien, dacht men dat Uilenspiegel in de Damse kerk begraven was. Een pastoor die de grote belangstelling voor de ketter misplaatst vond, liet de steen keren.

Nieuwe gestalte

Al die verhalen over Uilenspiegel zouden niet meer zijn dan een aardig folkloristisch gegeven, als er geen schrijver opgestaan was die bij de traditie had aangeknoopt en die hem een gestalte had gegeven van de eeuwige strijder voor het recht van vrijheid en geweten. Want dat is het hoofdthema van het



Charles de Coster
Uilenspiegel - monument in Mölln.





wereldberoemde epos dat Charles de Coster in december 1867 publiceerde onder de titel 'La Légende et les Aventures héroïques et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak du Pays de Frandres et ailleurs.'

Vele jaren had de Coster met grote ambitie en liefde aan dit boek gewerkt. Hij was een beminnelijk mens, geestdriftig en mild; weemoedig dromer, zorgeloos bohemien, vertegenwoordiger van de jaren toen kunstenaars nog van romantiek doordrongen waren.

Charles de Coster werd 150 jaar geleden in München geboren uit een vlaamse vader en een waalse moeder. Hij overleed in 1879 in de ouderdom van 52 jaar. Zijn brood heeft hij in Brussel verdiend als leraar in de franse literatuur. Een verteller met een bekoorlijke verbeelding toonde hij zich in zijn Légendes Flamandes, in archaisch frans geschreven, en zijn Contes Brabançons. Maar boven alles uit torent zijn in vele talen gepubliceerd epos Tijn Ulenspiegel. De Coster had het vlaamse

volksboek gelezen in de negentiende eeuwse druk van Isabella Carolina van Paemel uit Gent en hij nam er een aantal typische guitenstreken uit over. Maar hij deed veel meer dan dat!

Vrijheidsheld

Van Ulenspiegel maakte de Coster een vrijheidsheld, die her en der militant optreedt in een van de meest tragische episoden van de geschiedenis der Nederlanden, n.l. in de opstand tegen de wrede spaanse onderdrukking en tegen de mensonterende Inquisitie die andersdenkenden door geestelijke en lichamelijke straffen tot het katholieke geloof wilde terugbrengen. Ulenspiegel, op dezelfde dag geboren als zijn tegenspeler Philips de Tweede is de verpersoonlijking van de vrije geest tegen een niets ontziende dwingelandij. Hij is de wreker van zijn op de brandstapel vermoorde vader Claes, wiens ad hij op de borst draagt. Ulenspiegel is de geest van Vlaanderen, zijn gezellin Nele het hart, en zijn begeleider op vele tochten Lamme Goedzak, een

dikkerd die van goed eten houdt, is het symbool van Vlaanderens buik. Zo is een roman ontstaan die Camille Lemonnier, evenals de Coster een bekend frans-belgisch schrijver, beschouwde als „De Bijbel van Vlaanderen”.

De staatsman en literator Camille Huysmans vond het mooiste werk in de nederlandse taal de Reinaert van Willem, een dierenepos en het mooiste werk in de franse taal de Ulenspiegel van Charles de Coster, een menselijk epos. Welnu, de vlaamse Reinaert heeft een franse oorsprong en de franse Ulenspiegel heeft een vlaamse oorsprong. Onze kultuurvermenging is zo intens, dat vreemdelingen vaak denken dat Ulenspiegel in het nederlands werd geschreven. Het was eerst vele jaren na zijn dood dat Charles de Coster, die in armoede stierf, voor zijn literaire arbeid waardering vond. „Ik hoor bij hen die weten te wachten...” schreef hij eens in één van zijn brieven.

Ulenspiegel leeft

Nog steeds is de Costers Ulenspiegel van een brandende aktualiteit. Want velen op wier harten de as van Claes klopt trekken door de wereld. Charles de Coster gaf de gravure van Ulenspiegels herrijzenis uit het oude volksboek tekst en zin met de volgende woorden, die tevens zijn meesterwerk besluiten: „Kan men Ulenspiegel, de geest en Nele, het hart van moeder Vlaanderen, begraven? Ook zij kan slapen, maar sterven nooit! Kom Nele!”

En hij vertrok met haar en zong zijn zesde lied, maar niemand weet, waar hij het laatste zingen zal.

Dat laatste lied is nog niet gezongen, want altijd zijn er mensen op aarde die andere mensen onderdrukken en vervolgen.

Maar Ulenspiegel, symbool van vrijheid, van geweten, blijft leven!

Jan Kooijman

soldatenkarrière:
van loop- tot lokvogel

Een Vader Een Zoon

Na eerste lezing van „Een Vader Een Zoon” voelde ik mij nogal genomen. Volgens de flaptekst nl. wordt in dit verhaal de relatie vader-zoon op bijzondere wijze uitgewerkt. En wel doordat senior en junior aan het woord komen. Toegegeven, de flaptekst klopt. Vader en zoon krijgen inderdaad beiden een aantal pagina's toegemeten. Maar wat is daar zo „bijzonder” aan? Niets. Bla, bla dus. ! Toch besloot ik het verhaal te bespreken. Mijn belangrijkste argument: ongerustheid.

Verhaal over generatieconflict

Afgaande op de vermelde mode, het genoemde schooltype, de wereldproblemen, de namen van bepaalde voetbalclubs en de nog in leven zijnde De Gaulle, speelt het verhaal zich af in de jaren zestig. Vader verdient zijn geld met het verkopen van knopen. Als sales-manager heeft hij een eigen rayon in het oosten des lands. En hoewel de knopen lang niet altijd eerste kwaliteit zijn, mag hij niet klagen. Hij rijdt een auto en de boterham thuis is redelijk belegd. Daarnaast schiet er nog voldoende geld over voor de belangrijke voetbalwedstrijden, een borrel en een jong vrouwtje op zijn tijd. Voorwaar voor een man opgegroeid in de crisisjaren en zonder behoorlijke schoolopleiding, geen geringe prestatie. Zoon Gerrit verlaat voortijdig de mulo; overweegt de kunstakademie, schildert ook wel wat, maar houdt het uiteindelijk op het schrijven van

gedichten. De meeste tijd brengt hij echter door met denken aan: Vietnam, harttransplantaties, de ontwikkeling in de ruimtevaart, overstromingen in Ohio, een mislukte oogst in Honduras, etc. Kortom, Gerrit vraagt zich af waar het met de wereld naar toe moet. Onder zijn bed houdt hij twee schildpadden in een doos. De namen van de beesten zijn: „Fuck” en „You”.

Dochter Truus zat op het gymnasium, maar wordt er op een dag door vader afgehaald om het huishouden te doen, omdat moeder als gevolg van rugklachten maanden het bed moet houden. Als Truus na haar laatste gymnasiumdag thuiskomt vernietigt zij alles wat haar nog aan die school herinnert. Met haar vader wisselt zij sindsdien vrijwel geen woord meer. Als moeder weer beter is gaat Truus nog wel een jaar naar de mulo om haar diploma te halen. Maar dat is het dan ook wel wat de studie betreft. Zij gaat zich meer en meer met jongens bezighouden. En wordt „ruw” in de mond, onverschillig en brutaal. Naar haar vader toe trekt zij een lijn met haar broer Gerrit. Moeder Marie kreeg in haar jeugd pianoles en bezocht de Volksuniversiteit om literatuur te studeren. Maar de piano moest al kort na haar trouwen de deur uit vanwege de kleine behuizing. Als haar man die avond als troost een bosje bloemen meebrengt, zet zij die in een vaas zonder water. Als haar man haar wel eens vraagt wat er toch van de kinderen terecht moet komen, antwoordt zij niet. 's Nachts slaapt zij met haar rug naar hem toe. Overdag beperkt zij zich tot een: „Wil je meer thee?” „Wil je een schoon hemd?” „Zou je je niet scheren?”

Vader's klaagzang

De vrouwen in het verhaal spelen geen handelende rol. Alles wat met hen te maken heeft verneemt de lezer terloops van vader en zoon. Van vader via de bekende klaagzang zoals die ook wel aan te horen is in de kroeg. Het afgesloten levensverhaal van de man die al maar doorpratend denkt dat er steeds meer mensen naar hem luisteren. Al aan het begin van zijn relaas maakt vader vrij duidelijk hoe het er bij hem thuis voorstaat: „Ik weet niet waar we naar toe gaan . . . Mijn zoon ligt de hele dag op zijn bed naar het plafond te staren en mijn dochter loopt op straat praktisch in haar blote kont. Minirok heet dat. Marie, dat is mijn vrouw, zit de hele dag voor het raam naar de mussen te kijken.”

Er lijkt geen twijfel mogelijk bij het lezen van het relaas van de vader:

de totale verwording is nabijder dan men denkt. Gelukkig heeft hij behalve de Panorama ook nog de Telegraaf, zodat hij op de hoogte kan blijven van het wereldgebeuren!

Het gevaar

Griezeliger lijkt mij de manier waarop de vader de problemen van vroeger, het huidige gedrag van zijn kinderen en de verhouding met zijn vrouw Marie, als argument hanteert om zichzelf steeds te rechtvaardigen. En dit zo geraffineerd doet dat zijn reaktionaire ideeën als het ware de logische konsekventie zijn van wat hem in de loop der jaren is aangedaan.

Dat hij zelf ook zo het een en ander aanricht komt nauwelijks in hem op. Daarvoor is hij te druk met het zich afzetten tegen alles wat vies en voos is. Tegen alles wat afwijkt. Zoals: homo's, kommunisten en invaliden.

Het verhaal van de zoon beslaat in het boek slechts enkele pagina's minder dan dat van de vader. Naar stijl is er duidelijk verschil. Het is subtieler, gevoeliger en meer afgewogen geschreven. Heeft nergens iets van de spreektaal van de vader. Wat een dimensie-extra geeft aan de afstand tussen beiden. Naar inhoud is er ook verschil.

Zoals al gezegd gaat het de zoon vooral om de onmenselijke gebeurtenissen die zich overal in de wereld voltrekken. Maar kan hij die aan? Wil hij dat echt? Neen. Hij zou er krankzinnig van worden. En ook al beschouwt hij het leven vanuit een andere invalshoek, verschilt hij in wezen van zijn vader? Neen. Ook hij vindt moderne kunst nep; zijn zusje Truus vies zoals zij met jongens omgaat en zijn moeder een aanstelster met haar liefde voor dichters van vroeger die zo mooi het socialistisch paradijs bezingen. Natuurlijk, vader is vaak volslagen belachelijk in zijn fanatisme voor het voetballen. En in het najagen van materiële zaken. Maar wat moet die man dan? En hij . . . ? De zoon . . . ?!

Uiteindelijk niet veel anders dan de vader. Ook hij kiest voor het krampachtig vasthouden aan zekerheden tegenover verandering. En als hij zich bedreigd voelt, dan zal hij net als vader: zijn eigen hachje zien te redden ten koste van wie of wat ook . . . Ook al weten zij dat niet van elkaar. En zullen zij het elkaar nooit laten blijken. Wat „Een Vader Een Zoon” niet alleen tot een triest, maar ook tot een „gevaarlijk” boek maakt.

Dick Zaal

*nieuw PSU-stuk:
dekmanteltje*

BOEKEN & BROCHURES

(vervolg van pag. 3)

Brieven van Robbeneiland

Zojuist is bij de uitgeverij „In de Knipscheer” de nederlandse vertaling verschenen van de bundel „Aan Martha – Brieven van Robbeneiland”. Het betreft een serie gedichten waarin de Zuidafrikaan Dennis Brutus, die momenteel in ballingschap in de Verenigde Staten woont, verwoordt wat zijn verblijf in Vorsters concentratiekamp Robbeneiland voor hem heeft betekend. In sobere, maar krachtige formuleringen vertelt Dennis Brutus de lezer wat het betekent om gevangene van Vorster te zijn. Zo schrijft hij onder meer: „Van die nacht herinner ik mij de brute ondervraging en de dreigementen beter dan de aanblik van de sterren”.

Een deel van de oplage heeft Dennis Brutus ter beschikking gesteld aan de Anti-Apartheids Beweging Nederland om zo een bijdrage te leveren aan het solidariteitswerk in Nederland met de strijd van de zuidafrikaanse bevolking.

De bundel is te bestellen bij de AABN, Postbus 10500, Amsterdam. Prijs f 8,50 (exklusief porto).

Vrede in aktie

Met het boekje „Vrede in aktie” heeft de Stichting Vredesopbouw geprobeerd enige lijn te brengen in de verwarrende hoeveelheid aktiegroepen en organisaties, die zich op de een of andere manier bezighouden met het verbeteren van de wereld (hier en in het buitenland). Daarnaast bevat de gids veel informatie over boeken, films, toneel of tijdschriften die gewijd zijn aan de problematiek van deze wereld. „Vrede in aktie”, 192 blz., kan besteld worden door overschrijving van f 5,— plus f 1,70 portokosten, op giro 552120 van de Stichting Vredesopbouw, Parkstraat 9, Utrecht (3500 ZJ).

Abortus

Na haar folder „Feiten over abortus” brengt Stimezo nu een folder over de ingreep zelf. „Abortus, hoe gaat dat precies”.

Een meisje vertelt haar verhaal vanaf het moment dat ze denkt in verwachting te zijn, tot het moment dat ze opgelucht de abortuskliniek uitstapt. Het verhaal wordt ondersteund door een foto-reportage over de mensen waar ze mee te maken krijgt: huisarts, receptioniste abortuskliniek, de dokter en de omgeving waarin die mensen zitten. Vooral door het persoonlijke verhaal van het meisje waarin alle informatie is verwerkt is het een erg goede en duidelijke folder geworden. In het kader van een preventieplan verspreidt Stimezo deze folder gratis. Stimezo, Groot Hertoginnelaan 201, Den Haag. tel: 070-631709.

Fascisme

De befaamde SVB-cahiers met een aantal klassieke artikelen over het fascisme waren de laatste jaren niet meer te krijgen. De SUA heeft beide cahiers nu gebundeld

herdrukt. „Over het fascisme” ontstond als discussie – en informatiemap van de Studium-Generale cyclus 1968-69 van de Nijmeegse Universiteit. Eindredakteur Van Nieuwstadt schreef in 1969 een inleiding waarin hij het fascisme niet als een tijdelijk historisch verschijnsel wilde voorstellen.

De vertaalde artikelen (van Abendroth, Brecht, Nolte, Thalmeier, Reiche, Marcuse e.a.) wijzen juist op „een continuüm in de geschiedenis van West-Europa”. Zonder meer, m.u.v. het artikel van Jan Romein, moeilijk toegankelijke stof. Voor diep-gravers toch nog wel om door te komen.

„Over het fascisme I en II” verscheen (in één band) bij de Soc. Uitg. Amsterdam en kost f 22,50.

Wim Heij



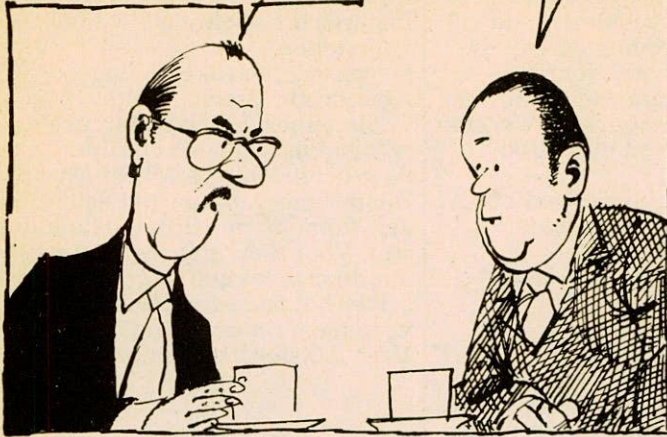
Een bezoek waard!

BIJ ONS OP KANTOOR
WORDT HOE LANGER
HOE MEER GEBRUIK
GEMAAKT VAN DE
COMPUTOR!

IN DE FABRIEK
IS HET AL
NIET
ANDERS!

JE ZIET ALLEEN
NOG MAAR
PONSKAARTEN.

HET EDELE
HANDWERK
GAAT NAAR
DE KNOPPEN.



WAAR BLIJFT OP
ZO'N MANIER DE
LIEFDE VOOR DE
ARBEID

JE STOMPT
AF.

W'D WORDEN DE
SLAAF VAN DE
APPARATEN.

IK GA WEER
NAAR MIJN
LOPENDE
BAND.

